

Posudek diplomové práce

Bc. Eva Müllerová

PŘETURISTOVÁNO!

Overtourismus ve velkoplošných zvláště chráněných územích
České republiky

Fakulta humanitních studií University Karlovy

obor sociální a kulturní ekologie, 2022

Úvod

Diplomová práce **Bc. Evy Müllerové** se řadí do skupiny bádání oboru sociální a kulturní ekologie, jež se zabývají střetem „dobra s dobrem“, tedy situací příznačnou pro všechna velkoplošná zvláště chráněná území (dále i VZCHÚ), v níž stojí na jedné straně rekreační, turistické a sportovní aktivity a na druhé ochrana přírody a krajiny (dále i OPaK). Při realizaci strategie udržitelného rozvoje jde o problém typický, jehož důležitost bude i s pravděpodobnou re-globalizací a starými i novými globálními problémy i nadále růst.

1. Obsahová stránka

Již velmi podrobný a logicky členěný obsah naznačuje, že autorka chce předložit svému čtenáři ucelený text, v němž jej důkladně seznámí i s obecnějším časovým i prostorovým kontextem (opakované upřesnění „současný stav“; zohlednění covidu-19 apod.) i metodami své práce tak, aby byla její zjištění srozumitelná a důvěryhodná.

Hutně formulovaný úvod práce je pojat jako podrobný průvodce celým textem. Čtenář se z výstižných („jednota rozmanitosti“) formulací doví, jak je práce strukturována a co od ní může očekávat, a na závadu jistě nejsou ani přísliby: vedle „standardních“ příčin, dopadů atd. nově i *typologie* návštěvníků.

V jednotlivých částech logicky členěného teoretického oddílu (vymezení pojmů, ochrana přírody a krajiny, historie) dospívá přirozeným způsobem k dalším pojmům nebo podrobnostem, jež je rovněž nutno za/u-vést. Výklad přitom není a ani nemůže být v rámci diplomové práce vyčerpávající, ale vždy poskytne čtenáři vše, co pro porozumění empirické části a DP jako celku potřebuje, a to vstřícným a někdy velmi instruktivním nadstandardním způsobem (např. výklad systému OPaK a vlastní grafy [str. 32]); jindy se autorce zdaří malé, ale zajímavé objevy (pojem příroda není heslem v jinak kvalitních environmentálních slovnících [str. 39]) a teoretické (nikoli výzkumné) pokusy: „fluidní definice“ přírody „Místo či hmotný svět, kde převažují přirozené prvky.“

Tradiční popis zájmových území je vysoce nad obvyklým průměrem: Eva se rozhodně nespokojí s jediným kánonickým knižním zdrojem, využívá i méně obvyklé zdroje historické (již zmíněný Guth-Jarkovský, mmch. relevantní hned trojmo: příroda, etika, sport), orální a šedé zdroje a odborné podklady a vytvoří skutečně plastický a čtenářsky i turisticky přitažlivý obraz, nezapomene ani na důležité podrobnosti (primát BR před CHKO na Třeboňsku). Občasný výpadek pak zamrzí (např. nezmíněny anemo-orografické systémy [Krkonoš] a „čertovy zahrádky“, Jan Jeník, důležitý nejen jako přírodovědec, ale i jako spolutvůrce českého programu MaB a jakýsi vědecký „patron“ Krkonoš), ale je jistě omluvitelný velkým rozsahem tématu a hned třemi zájmovými územími a omezeným rozsahem práce.

S porozuměním je zpracovaná i kapitola o metodách práce. Např. „Tabulka 1 - Srovnání zkoumaných oblastí. [Vlastní zpracování]“ na str. 42 pěkně přehledně dokládá uvážlivost objektivního výběru vzorku, následující odstavce přidávají legitimní subjektivní aspekty (ač v nich chybí uvedení vedoucího jako předsedy ČNK MaB pro BR Třeboňsko a Krkonoše ☺).

Pečlivý popis použitých metod klade správně důraz na diverzitu dat, jejich triangulaci a způsob vyhodnocení. Eva je ve své sebereflexi (i v kapitole Diskuze) někde snad až příliš přísná: „v projektu zcela opomenula zmínit jednu základní myšlenku, resp. výzkumnou otázku. Ta se týká dopadů narůstající návštěvnosti na zranitelnou přírodu chráněných území.“ (str. 77). Implicitně o ničem jiném práce přece není – kolem dopadů na přírodu se odehrávají střety s ochraňáři.

Popis empirického výzkumu je proveden důkladně a systematicky jako samotný výzkum, včetně odlišení covidového období, různých typů opatření, bariér i návrhů řešení. Eva prokazuje porozumění respondentům a terénu, dokáže podat přesvědčivý a plastický obraz s velkou výpovědní hodnotou.

V části „Diskuze“, jež by mmch. slušela v podstatě všem absolventským pracím, Müllerová opět svědomitě prověřuje svůj postup, zejména výběr vzorku a různost situace ve všech třech územích a plausibilitu jeho výsledků. O tom, že nejde jen o formální naplnění doporučené zásady, svědčí mj. to, že si uvědomuje řadu možných vylepšení pro příští výzkumnou příležitost.

V kapitole „Závěr“ se autorka trochu nesystémově vrací k teoretickým předpokladům, ale jinak věcně a (sebe)kriticky shrnuje nejdůležitější získaná zjištění.

2. Práce s literaturou

Müllerová musela nastudovat jednak historické prameny, zdroje, z nichž čerpala údaje pro popis hned tří zájmových území, menší penzum stylisticky i obsahově ne zcela jednoduché „směsi“ dokumentů politické právníčtiny, dále nemalou porci zákonných a podzákonných norem. Chvályhodně pracuje s širším okruhem i méně obvyklých, leč dobře využitých a inspirujících zdrojů (již zmíněný Guth-Jarkovský: aspekty turistiky i typologie turistů, krajina).

V reprezentativních metodologických zdrojích snad trochu chybí užitečná nová publikace FHS, s níž se autorka „minula“, ale zato je (správně) uvedeno i několik stěžejních předmětů, konzultací i neformálních přednášek (velkou a zdroji podloženou pozornost věnuje autorka např. metodám sčítání návštěvníků (nepřesné údaje o návštěvnosti rok × den, str. 97?); vedoucího práce, ale i některé kolegy v komisi, jistě potěší, jestliže studující dokáže plně využít znalostí získaných v průběhu studia a hojně a funkčně své vyučující citovat [Bartoš]). S literaturou pracuje kvalifikovaně, cituje, parafrázuje, interpretuje i odkazuje hojně, jednoduše, přesně a správně; snad jen ojediněle jí chybějí stylistické prostředky k tomu, aby opětovně oddělovala parafrázi od vlastního autorského textu.

3. Formální stránka

Rozsah vlastního textu práce je 144 normostran, přitom text v žádném případě nelze označit za nadbytečný nebo upovídaný (např. jiná DP na obdobné téma v Jizerských horách měla rozsah dokonce 158 normostran). Rozsah je nutno měřit obsahem...

v empirické části *prézens historicus*

O stylistické zdatnosti autorky svědčí již vtipný název a další jazykové hříčky, které nejsou samoučelné (např. název kapitoly „Příroda a(ž) krajina“ již jasně signalizuje vztah i rozdíl mezi oběma pojmy). Výjimečně se objeví stylistická neobratnost: „Bariérou, která však ve větší míře poskytuje CHKO, než NP, jsou finanční, ...“ (str. 122).

Zajímavé je, jak Eva někdy nechá vést svůj text službou čtenáři: ne jen funkčním stylem, ale např. zařazením seznamu zkratk mezi Úvod a Teoretickou část (ač není úplný, chybí např. KPNV).

Přes jistě nadprůměrnou stylistickou i mluvnickou kvalitu není dlouhý text prost chyb, jež by bylo možné při posledním úporném čtení opravit; výčet je ilustrativní, nahodilý:

chyby (vždy spíše málo významné):

„Lyžování jako sport se rychle rozvíjel,“ (str. 52)

způsob psaní velkých písmen: „Světové Síť Biosférických Rezervací UNESCO“ (str. 38), Overtourismus (str. 53), ale třeba i „saně Rohačky“ naznačuje, že autorka má (pod)vědomou tendenci psát významné, ale i pouze zajímavé jevy s velkým písmenem

„Jean Jack Rousseau“ (str. 39)

překlepy: „24“ vytučněno jen z poloviny (str. 62), červená tečka na str. 48, občas záměna spojovníku a pomlčky (str. 48)

PhD. (str. 78)

Na řadě profilů jak např. Labská

„„nejen že (str. 78) (str. 83)

„úkor těm“ (str. 117)

„Na cestách mě doprovází mě můj pes Umpa“ (str. 79)

„fenomé“ (str. 128)

metoda: Umpa jako atraktor, zúčastněné pozorování, neformální rozhovory

občasné chyby v interpunkci (str. 78–79 a jinde)

„mimoslovní“ (str. 81)

„mi však práce na prepisech mi zabrala“ (str. 81)

nárůst počtu návštěvníků zjištěn díky mobilům – obrovský!

nečekaný přínos: covid – necovid

osobodny na plochu (str. 82) 3. místo na světě

Cambridge neznalo data KRNAPu → tabulka nespolehlivá: skoro s jistotou existují velké rozdíly v metodice sběru dat

„vzali Češi zavděk objevování krás“ (str. 83)

„hybernace“ (str. 100)

„vymáhání“ (str. 104)

„Za cyklistkou“ (str. 112)

typografii občas ruší ručně zadané konce řádku

Svazek je po všech stránkách velmi pečlivě zpracovaný: řada příloh, výborné ilustrativní fotografie vlastní výroby, navíc seznamy obrázků a tabulek přímo v textu s paginací, která jsou uvážlivě zařazena vždy jen tehdy, jestliže s nimi autorka přímo v textu obsáhleji pracuje. Veškeré grafy, fotografie, tabulky a vyobrazení jsou pečlivě jednotně popsány.

Nechybí samozřejmě struktura rozhovoru, kompletní přepisy rozhovorů (! oproti dnešnímu „standardu“ zvláštní pochvala), přehledný seznam respondentů, informovaný souhlas; promyšlený projekt, v němž je zároveň možné ověřit, zda práce naplnila stanovené zadání (přes zmíněnou sebekritičnost), nikoli nepodstatný Epilog. I typograficky je práce velmi pěkně zpracovaná.

4. Celkové hodnocení

Eva Müllerová ve své práci propojila výtečnou znalost prostředí, kde už je takřka doma (nebo našla zaměstnání spojené s vlastními zájmy), a aktivit, jež sama provozuje, s vnímavým vytěžením řady kursů, jež jí poskytl program sociální a kulturní ekologie a pečlivým účelovým studiem velmi rozsáhlé literatury. Práce je přes sebekritiku pečlivě

promyšlena, průběžně s chutí a vždy výbornou přípravou konzultována. Zásadní ocenění zasluží rozsah zkoumaného terénu: břemeno v podobě nikoli jednoho, ale tří velmi pečlivě zvolených VZCHÚ zasluží zvláštní ocenění.

Úvodem dílčí výtky.

Cestování je lidská činnost, především cestovatelů – cestujících, turismus je spíš fenomén, společenský jev zahrnující tuto činnost se vším všudy, tedy především jako součást ekonomiky, v níž dává lidem obživu; jinak jsou teoretické popisy přesné.

Eva na jedné straně velmi dobře rozumí i složitějším, ale v ochraně přírody a krajiny frekventovaným pojmům, jako je např. opatření obecné povahy, proto mne trochu zamrzela důsledná nepřesnost v uvedení názvu bývalé 3. zóny NP v novele zákona č. 114/92, jíž není zóna soustředěné péče, ale zóna soustředěné péče o přírodu, což není hnidopišský nebo „jen“ právní rozdíl, ale veledůležitý rozdíl věcný a takřka (přeneseně) filosofický (ve smyslu „filosofie“ ochrany přírody a krajiny). První tři zóny mají totiž v centru zájmu skutečně přírodu jako takovou, samu o sobě, nikoli „vyjednanou“, zatímco čtvrtá je zónou kulturní krajiny (což je trochu redundantní, protože jiná krajina než kulturní vlastně ani být nemůže, byť třeba jen ve smyslu pozorovatele). Je přitom zřejmé, že se jedná o nedopatření, protože Eva přes nezbytnou stručnost výkladu v příslušných partiích teoretické části přesvědčivě dokazuje, problematice výborně rozumí, včetně rozdílu mezi oběma základními typy ochrany přírody a krajiny.

Výzkum našel celou řadu zajímavých, někdy překvapivých zjištění a názorů (příklady bez řazení podle důležitosti: zapomenuté oblečení a vybavení *jako fenomén*; nefunguje rozptýlení návštěvníků [Kořínek str. 106]; výstižná kombinace 40 let socialismu [neúcta ke společnému vč. přírody] a divokého kapitalismu [chybně chápaná svoboda moc peněz]; analýza Strategie cestovního ruchu: jednoznačně podpora vzrůstu počtu návštěvníků atd. atd.). Eva přitom s badatelskou pokorou konstatuje, že sama nemůže jít nad dlouholetou zkušenost a znalost odborných pracovníků ochrany přírody a krajiny a vědců; jenže právě tak trochu „revoluční“ návrh odstranění identifikovaných bariér a změny přístupu k řešení sporu „dobra s dobrem“ se od většího interpretačního odstupu od dat očekává. Zásadní změna strategie ochrany přírody a krajiny má jako podklad zákon, limity únosnosti (do některých *dalších* míst zakázat přístup, kovové chodníky jinde [a držet se na chodníku...], lepší diferenciaci na základě destinačního managementu (sympatická sebekritika teprve postupného porozumění pojmu) a dobré základní typologie návštěvníků (projektový úkol splněn, jen by bylo dobré více promítnout zásadní postřehy z covidové doby, které pravděpodobně zůstanou v platnosti i po ní). Dílčích námětů je mnoho:

nadále pobyt v přírodě *neusnadňovat*:

počet lokalit nezvětšovat, naopak zmenšovat

hledat regulační nástroje: zpoplatnění, početně limitované přihlášky, zákaz elektrokol nebo místní vymezení (silnice, nikoli les), nevytěžovat výstavbu (resp. pouze na nejnepopulárnějších „masových“ destinacích; viz Brdy vs. „udržet je na cestách.“ [str. 92])

větší počet strážců v CHKO (např. hlídání dopadu cyklomap SHOCART a vjezd výlučně na cyklotrasy a cyklostezky)

absolutní zákaz motosportu (vč. elektrokol?)

absolutní zákaz hromadných soutěží.

Snad chybí jeden zobecňující závěr, který by bylo možné diskutovat při obhajobě: synergie globálních problémů a jejich místních projevů: pandemie, zoonózy, globální poruchy klimatu a kúrovec; na všechny předchozí v celém textu z časových důvodů jistě nedojde.

Jsem přesvědčen, že smyslem diplomové práce není jen *prokázat* schopnosti vědecké práce, ale i *prokázat* schopnosti jich *nabývat*. Díky neustálé epistemologické sebekontroli Eva tuto schopnost prokazuje velmi přesvědčivě.

Vzhledem k uvedenému praktickému přínosu, k dalším nesporným kladům, empirické průkaznosti textu, mimořádné pečlivosti v postupech i zpracování textu i k dosaženým výsledkům v Závěru práce přes uvedené výhrady s potěšením **doporučuji diplomovou práci k obhajobě** a navrhuji **hodnocení „výborně“**, v přesnějším vyjádření **16 bodů**.

Praha 10. září 2022

PhDr. Ivan Rynda